

Läkarförbundets policy för hälsofrämjande klimatarbete

Antagen av förbundsstyrelsen den 3 juni 2024

Inom ramen för sin verksamhet kan Läkarförbundet bidra till hälsofrämjande klimatarbete genom att:

- ✓ Delta i relevanta nationella och internationella nätverk inom klimat och hälsa
- ✓ Etablera strukturer för dialog med beslutsfattare och myndigheter
- ✓ Främja forskningen om klimatförändringarnas hälsoeffekter
- ✓ Stärka hälsoprofessionens roll genom fortbildning i klimatfrågor
- ✓ Verka för fortlöpande undervisning i klimatfrågor under grundutbildning och ST
- ✓ Verka för utsläppsminskning i hälso- och sjukvården

Bakgrund

Jordens klimat blir allt varmare och klimatförändringen påverkar redan liv och hälsa världen över, särskilt för de som redan är sårbara. Den globala uppvärmningen är enligt Världshälsoorganisationen (WHO) det enskilt största hotet mot människors hälsa under det här århundradet. Samtidigt är hälso- och sjukvården själv en stor producent av växthusgaser och beräknas stå för 4–5 procent av världens totala utsläpp. Utan betydande åtgärder för att begränsa uppvärmningen och anpassa samhället till klimatförändringen kommer vi att få sämre livskvalitet och sjuklighet kommer att öka.

Klimatarbete består av två delar: dels miljöarbetet för att minska den klimatpåverkan som orsakar klimatförändringen (mitigation), dels arbetet för att hantera konsekvenserna av det som klimatförändringen orsakar idag och i framtiden genom att anpassa till ett förändrat klimat (anpassning).

Mitigation siktar på utsläppsminskningar av växthusgaser bl a genom energisparande och effektivisering, förnybar energi och sänkor för växthusgaser. Genom initiativ som att förbättra energieffektiviteten i vårdinrättningar, övergå till hållbara förbrukningsmaterial och läkemedel, samt genom att införa en effektiv logistik, kan sjukvårdssektorn betydligt minska sin klimatpåverkan. Utöver de politiska och ekonomiska beslut som behövs till detta, så finns det även behov av mer forskning kring nya tekniska lösningar för att kunna minska klimatpåverkan i framtiden och potentiellt även åtgärda historiska utsläpp.

Anpassning innebär utveckling av nya strategier för att dämpa eller undvika skador och problem till följd av klimatförändringarna. Anpassningarna kan handla om att myndigheterna tar fram kunskapssammanställningar för hälsoeffekter av värmeböljor eller utvecklar indikatorer för sjuklighet i ett förändrat klimat, inklusive psykisk ohälsa. Anpassning till ett förändrat klimat kan även vara att informera befolkningen om uppdaterade hälsorisker och de förebyggande åtgärder som kan vidtas.

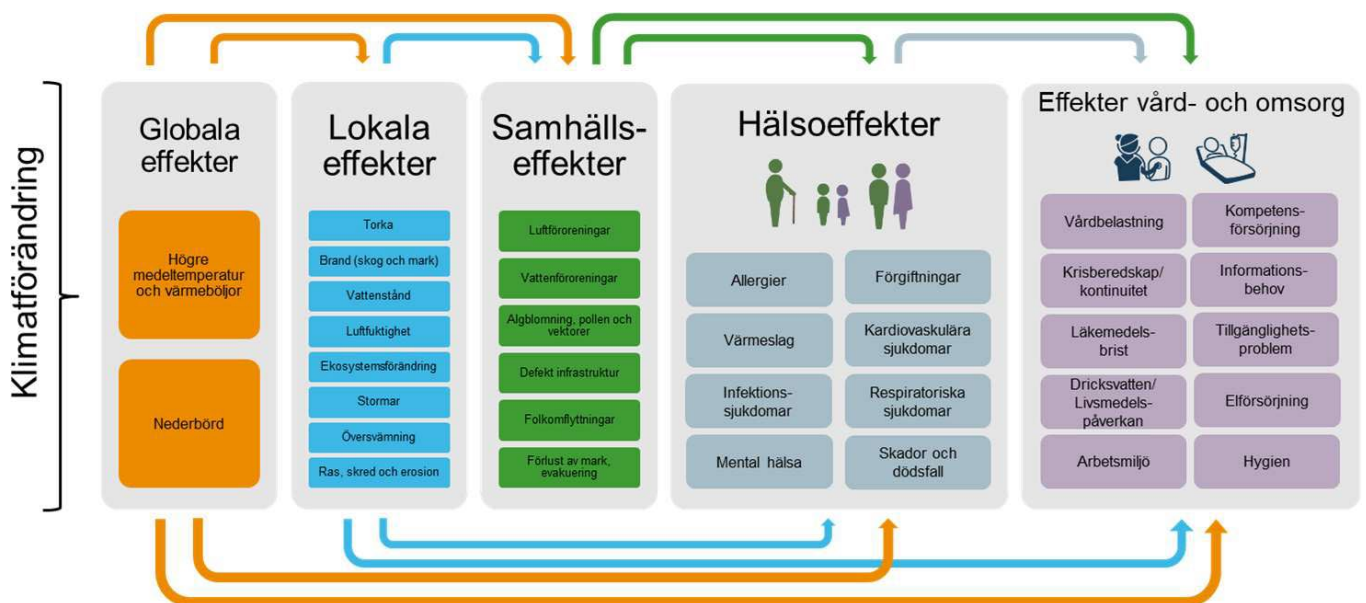
Hälsoeffekter av klimatförändringen

Klimatförändringarna kan påverka människors hälsa direkt som en följd av extremväder. Extrema händelser, som värmeböljor, bränder och översvämningar kan orsaka allt ifrån dödsfall och skador till försämring av kroniska sjukdomar. Det varmare klimatet kan leda till en ökad utbredning av vissa smittsamma sjukdomar och spridning av nya. Högre temperaturer gynnar också tillväxten av bakterier i livsmedel, dricksvatten och badvatten. Även den psykiska hälsan, påverkas negativt av klimatförändringen, främst för dem som drabbas av extremväder men också på grund av oro inför framtiden.

Att varmare klimat med fler perioder av torka ökar också risken för skogsbränder som kan hota liv och hälsa både direkt genom katastrofhändelser och indirekt genom ökade luftföroreningar som orsakar bland annat hjärt- och kärlsjukdomar samt andningsbesvär och har både akuta och långsiktiga hälsoeffekter. Man förväntar sig därför att både antalet sjukhusinläggningar på grund av lungsjukdomar och värmerelaterade dödsfall kommer öka. Försvårande omständigheter som kan öka utsattheten kan vara störningar i samhällsservice inkluderande hälso- och sjukvård, tillgång till rent dricksvatten, till fungerande avlopp och till transport.

Enligt den nyligen publicerade rapporten "The 2024 Europe report of the Lancet Countdown on health and climate change" har de negativa hälsoeffekterna av klimatförändringarna ökat. Stigande temperaturer har gett ökad värmerelaterad dödlighet och ökade perioder av riskfyllda timmar för fysisk aktivitet. Exponering för extrema händelser, såsom värmeböljor, löpeld och torka har ökat i de flesta europeiska regioner, vilket resulterat i livsmedelsosäkerhet. Ett brett utbud av klimatkänsliga infektionssjukdomar och deras vektorer (t.ex. leishmaniasis, West Nile-virus, dengue, malaria och Ixodes ricinus fästingar) fortsätter att öka snabbt över hela Europa. Rapporten avslöjar en brist på åtgärder för att skydda medborgarna från klimatförändringarnas effekter.

För utförligare beskrivning av klimatförändringens hälsoeffekter hänvisas till "[Klimat och hälsa - En kunskapssammanställning](#)".

Figur 1. Vård- och omsorgssektorn påverkas på olika sätt av ett varmare klimat.

Källa: Socialstyrelsen, Handlingsplan för klimatanpassning 2022 – 2025.

Hälsofrämjande klimatarbete i Sverige

I Sverige svarar hälso- och sjukvården för drygt 20 % av den offentliga sektorns utsläpp och 4,4% av de totala utsläppen, vilket räknat per capita är över det globala genomsnittet. Det innebär att hållbar sjukvård måste inkludera åtgärder för att minska utsläppen. Vad gäller klimatanpassning är det på den nationella nivån inom offentlig sektor främst regeringen, riksdagen och ett stort antal myndigheter som på olika sätt ansvarar för klimatanpassningsarbetet.

I mars 2024 presenterade regeringen en nationell strategi för klimatanpassning som långsiktigt ska stärka klimatanpassningsarbetet och den nationella samordningen. Det nationella målet för klimatanpassning är att utveckla ett långsiktigt hållbart och robust samhälle som aktivt möter klimatförändringar genom att minska sårbarheter och ta tillvara möjligheter. Det ingår även att uppnå målsättningarna om klimatanpassning i Parisavtalet och Agenda 2030. Vad gäller skydd för människors hälsa avser regeringen i strategin att stärka arbetet för att öka kunskapen om hur ett förändrat klimat påverkar människors psykiska och fysiska hälsa. Syftet är att skapa förutsättningar för olika aktörer att minska hälsorelaterade risker och sårbarheter i ett förändrat klimat. Gränsöverskridande hälsorisker i Sverige ska bevakas och utvärderas.

Riksdagen har antagit det folkhälsopolitiska ramverket med övergripande mål att skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen. Det övergripande målet är nedbrutet på åtta målområden av vilka boende och närmiljö, levnadsvanor samt en jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård bedöms vara av störst relevans för klimatanpassningsarbetet.

Regeringens förordning om myndigheters klimatanpassning reglerar 32 myndigheters och samtliga länsstyrelserns arbete med klimatanpassning. Myndigheterna ska inom sina ansvarsområden och inom ramen för sina uppdrag initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning. På uppdrag av regeringen drivs också Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI. Centrumets roll är att vara en nod för kunskap om klimatanpassning samt att vara en mötesplats för aktörer i samhällets klimatanpassning. Myndigheterna ska årligen redovisa sitt arbete till SMHI. De viktigaste myndigheterna som arbetar med klimatförändringens hälsoeffekter är:

Folkhälsomyndigheten

De viktigaste hälsorisker i ett förändrat klimat har identifierats i myndighetens klimat- och sårbarhetsanalys. Flera av de identifierade riskerna är miljöfaktorer som påverkas av klimatförändringens effekter på temperatur och nederbörd. Vidare har inomhusmiljön behandlats som en egen risk. Detsamma gäller dricksvattenkvalitet, som även påverkas av förändringar i ekosystem. Övriga hälsorisker gäller vatten- och livsmedelsburen smitta, fästing-, mygg- och gnagarburna infektioner och pollenallergier. En handlingsplan har tagits fram där myndigheten planerar bl a att övervaka och följa upp klimatförändringens påverkan på hälsa samt lämna underlag förförebyggande åtgärder samt ta fram nya kunskapsammansättningar.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har analyserat vilka konsekvenser ett förändrat klimat kan få för människors hälsa och vård- och omsorgssektorn. Analysen lyfter exempel på viktiga delar för klimatanpassning kopplat till en ökad vårdbelastning, behov av krisberedskap/kontinuitet, restnoteringar av läkemedel på grund av värmebölja eller infrastrukturstörningar, påverkan på dricksvatten och livsmedel på grund av ökad temperatur. Dessutom lyfts temperatur som påverkar arbetsmiljö, tillgänglighet vid infrastrukturstörningar, störningar i elförsörjning som

påverkar vård och omsorg samt basala hygienrutiner inom vård och omsorg. En god vård och omsorg ska även i framtiden vara hållbar och robust och därmed behöver de yrkesverksamma information, stöd, utbildning och övning för hur de ska agera när dessa situationer uppstår.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Klimatförändringens påverkan på intensitet och återkomst av extrema väderhändelser har en tydlig koppling till myndighetens uppdrag inom området skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar. MSB arbetar för att stärka samhällets förmåga att hantera påfrestningar i hela skalan från olyckor till kris och krig bl a med att öka resiliens i samhällsviktig verksamhet och stärkt försörjningsberedskap.

Regionerna har inget specifikt uppdrag kopplat till klimatanpassning men enligt lagen om extraordinära händelser ska regionerna genomföra risk- och sårbarhetsanalyser, ha en plan för hantering av extraordinära händelser, ha en krisledningsnämnd samt utbilda och öva förtroendevalda och anställd personal. På lokal nivå har kommunerna en mycket viktig roll i klimatanpassningsarbetet. Många av kommunernas verksamheter påverkas när klimatet förändras, till exempel fysisk planering och infrastruktur för vatten, räddningstjänst, vård och omsorg, skolor och barnomsorg.

Enligt SKR:s ”Ställningstagande - effektiv och ledande lokal klimatpolitik” som publicerades i mars 2024 ska kommuner och regioner vara ledande i arbetet med att minska utsläppen av växthusgaser och stärka samhällets motståndskraft mot klimatförändringens konsekvenser. I ställningstagandet finns inte sjukvård omnämnd som ett av de områden där prioriteringar och insatser ska genomföras. Det finns dock exempel på klimatanpassningsarbete inom flera regioner bl a för vårdberedskap för värmeböljor med utarbetade rutiner för primärvården.

Forskning och utbildning inom klimatanpassning bedrivs vid de flesta större universitet i Sverige. Vid Institutionen för epidemiologi och global hälsa, Umeå Universitet, bedrivs forskning om kopplingen mellan klimatförändringar och hälsa.

Utöver den offentliga sektorn har till exempel Lif, de forskande läkemedelsföretagen, tagit fram en färdplan för en fossilfri läkemedelsbransch som beskriver hur Lif kan verka för att nå Sveriges klimatmål. I färdplanen beskrivs strategin för hur arbetet ska mätas och redovisas, hur företagen ska använda en gemensam metod för inkluderingen av hållbarhet i de beslutprocesser som ger upphov till utsläpp av växthusgaser och hur utbildningsinsatser är en viktig del i arbetet för fossilfrihet.

Hälsofrämjande klimatarbete internationellt

Klimatförändringen är en gränsöverskridande utmaning. För att uppfylla rekommendationen från FN:s senaste globala klimatpanelsrapport (IPCC) om nettonollutsläpp till 2040, så bör utsläppen från Europas energisystem minska med cirka tre gånger den nuvarande takten.

Inom EU, FN och WHO pågår samverkan med medlemsstaterna för att hantera riskerna med klimatförändringens påverkan på hälsa. Gränsövergripande hälsorelaterade risker och sårbarheter som hittills har identifierats för Sverige är bl.a. vårt importberoende av varor såsom mediciner, luftkvalitet samt risken för gränsöverskridande zoonoser främst avseende myggburna infektioner.

I EU:s klimatlag framgår det att det är nödvändigt att ta itu med de växande klimatrelaterade hälsoriskerna. Medlemsstaterna ska också säkerställa att anpassningspolitiken inbegriper

relevant politik och relevanta åtgärder på det socioekonomiska området och miljöområdet. Den europeiska smittskyddsmyndigheten ECDC ska vart tredje år bedöma läget avseende genomförandet i medlemsstaterna av de nationella planerna för förebyggande åtgärder, beredskap och insatser och hur de förhåller sig till unionsplanen.

Sverige har också ställt sig bakom deklarationen om klimat och hälsa som antogs under klimatkonventionens möte COP28 2023. I denna deklaration har länderna bl.a. åtagit sig att fortsätta stärka utvecklingen av policys som förhindrar förvärrade hälsoeffekter för människor, särskilt för utsatta grupper. Med det så kallade One Health-perspektivet, ett tvärsektorielt perspektiv, kan hälsorisker orsakade av globala klimatförändringar hanteras gemensamt inom sektorerna folkhälsa, djurhälsa, livsmedel och miljö.

De internationella läkarorganisationer där förbundet är medlem i har alla arbetsgrupper för klimat och hälsa och arbetar aktivt med påverkansarbete inom området.

Läkarförbundets hälsofrämjande klimatarbete

Läkarförbundet antog en policy för klimat och hälsa 2015 som syftade till att stimulera utvecklingen av preventiva och adaptiva klimat- och hälsoåtgärder inom hälso- och sjukvården. Utgångspunkten var att synliggöra hur läkarkåren och Läkarförbundet kan bidra positivt i klimatfrågan med inriktning på hälsofrågor. Förbundet har därefter intensifierat sitt klimatarbete då fullmäktige bestämde 2021 att de internationella klimatsamarbeten som förbundet medverkar i ska prioriteras. Arbetet har skett främst i samverkan med klimatarbetsgrupperna inom WMA och CPME. Därutöver bevakar förbundet även klimatfrågor som behandlas på WHO och ECDC. Arbetet redovisas på förbundets hemsida.

På hemmaplan har Läkarförbundet bland annat verkat för en hållbar läkemedelsförskrivning för att minska läkemedlens skadliga effekter på miljön och framfört synpunkter på EU:s nya luftkvalitetsdirektiv till klimat- och näringslivsdepartementet. Vidare medverkar Läkarförbundet i Saco-klimat som syftar till att samla och sprida kunskap om klimatet och driva på den gröna omställningen. Läkarförbundet har en intern policy för hållbara kapitalplaceringar, klimatpolicy för förbundets fritidsbostäder och en miljövänlig resepolicy.

Klimatfrågan engagerar förbundets medlemmar och delföreningar och förbundet ska även fortsättningsvis bidra till klimatarbetet, både till mitigation av klimatförändringar och anpassning till ett förändrat klimat. I linje med de hälsofrämjande klimatåtgärder "Zero regrets" som WHO tagit fram och åtgärdsförslagen i klimatpolicyn för CPME ska Läkarförbundet fortsätta med klimatarbetet för att skydda och främja hälsan hos nuvarande och framtida generationer.

Inom ramen för sin verksamhet kan Läkarförbundet bidra till hälsofrämjande klimatarbete genom att:

- ✓ **Delta i relevanta nationella och internationella nätverk inom klimat och hälsa**
Läkarförbundet ska fortsätta samverka med bl a Saco och andra länders läkarförbund och internationella organisationer för att öka kunskapen och se till att konkreta åtgärder vidtas för att råda bot på nationella och globala klimat- och hälsoproblem.
- ✓ **Etablera strukturer för dialog med beslutsfattare och myndigheter**
Förbundet ska ställa krav på beslutsfattare och myndigheter att de uppfyller sina uppdrag inom sitt klimatansvarsområde, t ex att de informerar allmänheten, tar fram

nödvändiga underlag för analys, kunskapsprodukter och utbildningar om effekter på luftkvaliteten, värmeböljor eller risken för spridning av klimatrelaterade infektionssjukdomar.

- ✓ **Främja forskningen om klimätförändringarnas hälsoeffekter**
För att på politisk nivå kunna genomföra nödvändiga åtgärder krävs ett starkt mandat för dessa åtgärder. Därför är ökad evidens om effekterna av ett förändrat klimat viktigt och vetenskapssamhället har en viktig roll att spela. Forskning om olika klimatanpassningsåtgärder kan främjas inklusive kvantifiering av de potentiella hälso- och samhällsekonomiska vinsterna med att minska utsläpp av växthusgaser.
- ✓ **Stärka hälsoprofessionens roll genom fortbildning i klimatfrågor**
Yrkesverksamma som har kunskap om klimätförändringen kan bättre förutse och hantera hälsokonsekvenser. De kan också använda sitt förtroendekapital för att främja acceptans och motivation till klimatanpassning och utsläppsbegränsning. Fortbildningsinsatser kan planeras i samarbete med berörda myndigheter och Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI.
- ✓ **Verka för fortlöpande undervisning i klimatfrågor under grundutbildning och ST**
Kunskap om förhållandet mellan klimat och hälsa bör vara ett återkommande inslag under läkarutbildningen. Eftersom den framtida utvecklingen kommer att gå snabbt och vara oförutsägbär, är det motiverat att det även ges undervisning angående klimat och hälsa under specialitetstjänstgöring.
- ✓ **Verka för utsläppsminskning i hälso- och sjukvården**
Hälso- och sjukvårdens utsläpp av växthusgaser kommer framför allt från materialanvändning, huvudsakligen från engångsmaterial. Läkemedel är också stora utsläppskällor, liksom energi till uppvärmning, kyla och verksamhetsdrift. Förbundet bör i kontakter med sjukvårdshuvudmän uppmana till tillämpning av klimatmål för leveransen av vård, inköp och upphandling inom sjukvården.

Referenser

1. Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI. 2024. Klimatanpassning.se. [Klimatanpassning i Sverige – en översikt | Klimatanpassning.se](https://www.klimatanpassning.se/)
2. Sahlgrenska Akademin, Institutionen för medicin. 2020. "Klimat och Hälsa - en kunskapssammanställning". <https://slf.se/app/uploads/2024/06/klimat-och-halsa-kunskapssammanstallning-2020.pdf>
3. Sveriges regering. 2024. Regeringens skrivelse 2023/24:97 "Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning". <https://www.regeringen.se/contentassets/981309b513244d3eb987e0cf8ff69e37/nationell-strategi-och-regeringens-handlingsplan-for-klimatanpassning-skr.-20232497.pdf>
4. Folkhälsomyndigheten. 2021. "Folkhälsa i ett förändrat klimat – Folkhälsomyndighetens mål och handlingsplan för klimatanpassning 2021–2024". <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/f/folkhalsa-i-ett-forandrat-klimat/>
5. Folkhälsomyndigheten. 2023. "Zero regrets – stärk åtgärder för hälsa i klimatarbetet". <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/067fe4bf783242a298cfbde6c3f96e2e/zero-regrets-stark-atgarder-for-halsa-i-klimatarbetet.pdf>
6. Socialstyrelsen. 2022. "Handlingsplan för klimatanpassning 2022 – 2025". <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/handlingsplan-for-klimatanpassning-2022-2025.pdf>
7. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2024. "Samhällsskydd och beredskap i ett förändrat klimat - MSB:s handlingsplan för 2022-2026". <https://rib.msb.se/Filer/pdf/30599.pdf>
8. Sveriges kommuner och regioner. 2024. "Ställningstagande – effektiv och ledande lokal klimatpolitik". <https://skr.se/download/18.3312a8af18e51659cb71e4/1710764432791/SKR%20St%C3%A4llningstagande%20lokal%20klimatpolitik%202024-03-15.pdf>
9. De forskande läkemedelsföretagen. 2022. "Färdplan för en fossilfri läkemedelsbransch". <https://www.lif.se/globalassets/pdf/rapporter-interna/fardplan-for-en-fossilfri-lakemedelsbransch-202212.pdf>
10. The Lancet. 2024. "The 2024 Europe report of the Lancet Countdown on health and climate change: unprecedented warming demands unprecedented action". [https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667\(24\)00055-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(24)00055-0/fulltext)
11. HealthCare Without Harm (HCWH). 2021. Global Road Map for Health Care Decarbonization. <https://healthcareclimateaction.org/roadmap>
12. The Standing Committee of European Doctors (CPME). 2023. "Policy on climate change and health". [https://www.cpme.eu/api/documents/adopted/2023/03/CPME_AD_25032023_070\(2022\).FINAL.Policy.on.Climate.Change.pdf](https://www.cpme.eu/api/documents/adopted/2023/03/CPME_AD_25032023_070(2022).FINAL.Policy.on.Climate.Change.pdf)
13. Environmental research letters. 2019. "International comparison of health care carbon footprints". <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/ab19e1#erlab19e1s4>
14. IPCC. 2022. "Climate Change 2022 Mitigation of Climate Change". https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_FullReport.pdf

15. WHO. 2021. Global monitoring of national health sector response to climate change. “2021 WHO health and climate change global survey report”.
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/348068/9789240038509-eng.pdf?sequence=1>
16. WHO. 2020. “WHO guidance for climate resilient and environmentally sustainable health care facilities”.
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240012226>